

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

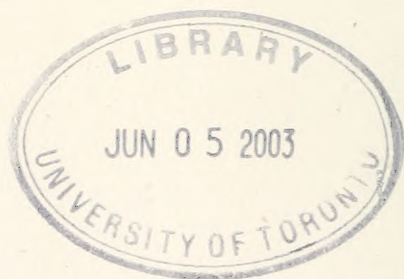
POKOJNÝ DŮM




VELUT
ARBOR
ÆVO

POKOJNÝ DŮM

DRUHÉ VYDÁNÍ



DRAHÉMU PŘÍTELI

F. X. ŠALDOVI

V UPOMÍNKU NA LES ARDENSKÝ



1.

Žiji na samotě, v domě postaveném v hlubokém lese, mezi šťastnými lidmi, mír mám v duši a k nikomu zášť. Ano, lidé kolem mne jsou šťastní, protože jsou bez viny, a nikde není štěstí než tam, kde viny není, nebo kde je vykoupena. Duševní život žijí tu jako na rozhraní věků. Staré tu v kráse umírá, nové se tu v kráse tvoří a kdyby sem zabloudil Platon, zaradoval by se a věděl by, že nemyslil svých čistých osvobozujících myšlenek nadarmo.

* * *

Večer slýchám houkati sovu. Sedává na borovici nebo i na švestkách v zahradě a volá. Zavolá dvakrát, zavolá třikrát, kulich se ozve a přiletí k ní. Je to zcela prostý poměr milostný.

V noci slýchám, kterak vítr šelestí v růžových stromech a v thujích pod samými okny. Thujím se říkává „stromy života“. Slyším tedy šuměti vítr ve stromě života. Chystá-li se k dešti, ze vzdáleného města zaznívají sem údery věžních hodin. Každý zvuk postojí trochu ve vzduchu, jako by zaváhal a jako by nechtělo se mu zemříti.

Ráno tikají pod okny panny. Panny jsou krůty, domácí ptáci, vzrůstající denně do krásy. Jejich hrdla jsou stále růžovější. Podobají se korálům, vykoupaným v mléce. Panny mají jakýsi důvěrný způsob žvatlání, pohybují při tom plavně krčky a budoucí krocani pánovitě se čepejří, nadouvají černěbílé, kroužkované peří a zlobí se bez příčiny, jenom aby prozradili v čas svou mužskou nadvládu.

Slunce vpadá do oken mezi letorosty broskvovými. Světnice je veselá.

Dům je utulený mezi zelení; zdá se, že se z něho díváš na svět oknem smaragdovým. A před oknem v zeleni svítí dva stromy růžových růží, přetížené tisíci květy, jeden s nádechem fialovým, druhý s nádechem žlutavým, oba plameny života.

Před domem padají na cestu a na trávník stíny keřů svídových a klokočových i stromů ořechových. Stíny, které se kladou na trávník, jsou zelené a průsvitné, které se kladou na cestu, jsou šeré.

Vítr zřídka kdy ztichá na těchto výšinách. Přilétá vždycky nasycený vším, co na cestě potkal: vůní rozkvetlých akátů, šípků, jasmínů nebo černých bezů, jeho červnový dech je teplý a vonný.

2.

Ráno vybíhají za práh dva malí hošíci, jeden sedmiletý, druhý osmiletý, oba umytí, čisťouncí jako zrcádka. Starší v zeleném kloboučku, mladší v červeném kloboučku. Ten v červeném kloboučku je něžný jako dívčinka a říkává, že by líbal celý den a celý svět, ten v zeleném kloboučku si dlouho a pečlivě otírá tvář, když ho někdo políbí. Ten v červeném kloboučku si protrpí život se svou něhou! Od toho v zeleném kloboučku budou trpět všichni kolem. Tak je to ustanoveno od kolébky, ale prozatím to ještě nikomu nevadí a nikdo o tom neví.

V pražském kterémsi sadě je postrachem malinká, hezounká dívčinka, protože chce objímat a líbat všechny děti po řadě a děti před ní prchají. Dostane-li za muže hošíčka v červeném kloboučku, osud se nad nimi sli-

toval, ale dostane-li za muže hošíčka v zeleném kloboučku, osud ji opustil. Ale prozatím ani tohoto tajemství nikdo nezná.

3.

Po ránu objeví se před domem pod ořechy stará tetička. Je to tetička váhavá, mluví pomalu. Její život přešel; nikdo neví jak. Těžko prozkoumat minulost takové tetičky. Nikdo by neuvěřil, že bývala hbitá a že spadla v mládí v rozpustilosti do vantroků u mlýna. Bůh ví, jak život protloukala. A nyní čeká smrt a bojí se jí, chystá se, že se vzpruží a že ji zažene. Ale pak, pak, až nebude pomoci a bude odvolána, vybrala si již zaměstnání: bude v zahradě nebeské plít. To se jí nejlíp líbí. Schová se mezi rybíz a vzrostlý chřest, žádný z andělů hlídačů jí neuvidí, až půjde po cestě mimo ni, a ona bude stále tak váhavě vytrhávat bylinku po bylince z vlhké země a pozvedne hlavu teprve, až neuvidí ani jediného peříčka z andělských křídel.

Tetička vycházívá z rána na chvíli na sluníčko, obejde třikrát kolem po hrázi malinkého kachního rybníka, a ačkoliv je tu možno chodit po lesních cestách celé dny, tetička říká: „Ne, není tu kam vyjít, je tu jediná procházka, kolem toho rybníčka!“ A obejde jej třikrát, cosi si mumlá, cosi z temného, všem neznámého života, a vrátí se domů ke kuchyňské práci.

4.

Paní v myslivně je mladá a usměvavá. Má růžové tvářičky a její čelo leskne se jako bledé hedvábí. Umí hovořit s dětmi, s každým vesele porozpráví; na muže se jenom usmívá, stále mu ukazuje řadu bílých zoubků.

Ráno chodí do zahrady, oděna v šaty ze švýcarského kartonu, červeného jako velikonoční vajíčko, v ruce má nůžky, protáhne se dvířky, vejde mezi rybíz i rozkvetlé měsíčky a zpívá si tichou veselou písničku.

V zahrádce bydlí domácí ochočený had a krotký salamandr. Kdysi se tam přestěhovala žába, ale nevydržela tam dlouho. Had by ji byl pozřel a mladá paní ji sotva zachránila.

Z jara bývá zahrádka jako malé Holandsko. Mladá paní objednává cibulky od Krelage z Harlému, jedenáct set šedesát pět kusů, a všechny je sama zasadí. Svoje hošíky učí zázraku proměňování hmoty, vykládá jim o vzniku a životě květin, které mají duši jako my a snad ještě mnohem pěknější, které dýchají, cítí, milují, ale netrpí. Snad tolik netrpí. O to jsou snad lepší a šťastnější než my. Ale i my můžeme mít také krásné duše, věříme-li v dobro, v bratrství lidí, a dovedeme-li bojovat proti sobectví.

Květiny se radují ze slunce, ze vzduchu, z teplého větru a ze svitu měsíčního, říkává dětem. Vodívá je do svého Holandska mezi kvetoucí anemonky, tulipány, hyacinty, narcisy, irisy a primulky, a vykládá jim, jak tato krásná stvoření cítí! O vnitřním životě květin jim též vypráví. Každá z nich má jiný životopis a každá je malá chemická továrnička, jako jsme my, a má duši jako nejněžnější člověk.

Za domem vrší se vysoký chlum, porostlý krásnými staletými borovicemi. Jejich kmeny v slunci růžově září. Jsou to staré, slavné, povětří navyklé a otužilé stromy s povýšenými korunami, přezírajícími celý kraj. Háj jejich býval hájem posvátným. Nyní v něm stojí zpustlý a vyloupený křesťanský chrám bez oltáře, bez světce,



s vytlučenými okny, s dutou podlahou. Od chrámu po stráni dolů spustily se bílé kapličky s červenými střechami a s obrazy znázorňujícími všechno fysické utrpení proroka mučeného a umírajícího pro myšlenku spasitelskou. Východní deště a větry smývají obrazy v kaplích, rozpouštějí červeň, kterou jsou malovány a ona stéká po bílých stěnách, jako by kapličky krvácely na ústech.

Za chlumem borovým ke straně západní sklání se mýtina, porostlá březovým mlázím. V jejím středu stojí jediná stará bříza, matka všech kadeřavých břízek na stráni, úplně osamělá a nakloněná k východu. Je to bříza zasvěcená nejmladšímu bohu, který snad v ní v noci přespává. Její dlouhé vlasy houpají se ve větru jako na zpupné, umíněné hlavě. Ale bříza všechno ví, o čem se bohu v noci zdává, a opakuje si to povodňovou melodií po celý den.

Mladá paní miluje sesterskou láskou tento strom, denně i za největší bouře a plápolavého vichru, který proniká již až na samou pleť a chladí ji, jako by si byla vyšla nahá, navštěvuje velikou rozpukanou břízu se zpupnou, rozkolébanou hlavou a naslouchá oddaně božským, melodicky sdělovaným snům.

Chodívá-li muž na jaře na tetřevy, vyprovázívá ho mladá paní až pod stráň. Na zpáteční cestě ve chvílích modravého svitu navštěvuje vždycky přítelkyni břízu. Bůh v těch chvílích ještě dříme v jejích korunách, neodletěl dosud kralovat; bříza je pokojná, zadržuje dech, ani větvičkou nepohne, ani nezadýchá. A mladá paní pokládá hlavu k jejímu mateřskému pni a čerpá z ní svrchovanou moudrost a svěží sílu pro svůj dobrý, jasný život.

5.

V myslivně bydlí též starý pán a stará paní. Jsou to rodiče paní mladé. Jejich věk jest utěšený a radostný. Prožili život přičinlivý, neúnavný. Dceru mají pěknou, zdravou, duši má světlou jako letní den, ze všeho se raduje, za všechno děkuje, ničeho nepokojného si na osudu nežádá; zetě mají snaživého, dobrosrdečného, vnuků se dočkali.

K vůli rodičům přes jejich pokrokovost byly udržovány v domě staré zvyky, z úcty k životu předků, pro krásu vzpomínky.

O velký pátek, než se v kostele věčné světlo shasne, zapálil vždycky kostelník od něho hromničku, vložil ji do staré, řezané, barevnými kvítky vroubené svítilny, zabalil ji do vyšívané plachetky a zanesl světlo nahoru do lesů staré paní, aby si po dávném zvyku rozsvítila hromničku plamenem věčného světla.

Babička čte mnoho knih. Vyzná se ve filosofii a v architektuře je sběhlá jako umělecký historik.

Její sbírky starožitností jsou proslulé po celém království.

Má plné pokoje starých skříneček, skleníků a prádelníků, židliček mahagonových, zdobených bronzovými lyrami, skřínek vykládaných stříbrem a mědí.

Všechny starodávné almárky jsou naplněny vzácnými porculány, ladnými jako vodou se lesknoucími figurkami. Zahradnice s klínem květin nebo s náručí zeleniny voní si ke kytičce a malinký bílý beránek s růžovou hubičkou mečí u jejích nohou, bílé dámy v krinolinách hrají v karty u malinkého stolečku, naparáděná pastýřka mezi lichotnými ovečkami prosí nastrojeného pastýře o ka-



nárka a nastavuje klec, když jí ho podává, zamilované párky sedají v růžových loubích oděny v čínské šatičky a učí se hráti na šalmaj. Košíčky s pomněnkami leží u jejich nohou.

Ale ještě bohatší nežli porculány je stará paní šperky. Nemine jediného vzpomínkového dne, jediného výročí, aby jí pozorný muž nedonesl nějaké památky. K svatebnímu dni, na štědrý den, na narozeniny, vždycky dostává stará paní po starožitném šperku. V její ložnici stojí vykládaný sekretář naplněný těmito památkami.

Muž staré paní byl výjimečný manžel, jak vykládaly její přítelkyně. Celý rok přemítal o tom, jak by své Bertě podal něco krásného, jak by ji překvapil, takže ona sotva stačila to přijímat. Když s ní šel po ulici, pozoroval, byl by nejraději položil ruku na tvrdé dláždění, aby ona měkce šlápla.

Na památkový vějíř, na nějž se babičce podepisovali všichni vzácnější hosté, jí napsal:

„Není větší radosti, nežli zabývati se tebou. Milujeme se, rozumíme si. Tvůj Kvido."

Stará paní nebyla ještě stará. Říkalo se jí tak jenom pro odstín s paní mladou. Stará paní zachovala si podivnou dívčí svěžest pleti. Její líce bylo růžové a hebké jako v letech dívčích, její rty červené, její chůze svěží. Odívala se vždycky v černé hedvábí, šuměla jím po domě, přecházejíc s vlídnou, moudrými myšlenkami získanou tichostí a povýšeností. Její způsoby byly jemně ovládané, řeč vážná a úsměvná i zdvořilá. Neodporovala nikomu, nesoudila nikoho. Vypravovala o svém dětství, o svém mládí, o svém zasnoubení, ale povídala to uhlazeně, až obřadně, že si sotva kdo dovedl představit, že také skotačila a že provedla kousky, za něž bývala kárána.

Zámecká paní kněžna navštěvovala ji přátelsky a hovořívaly spolu s váhavou pozorností o osudech rodů a věcí, vzpomínajíce let přešlých, slavnějších a uctivějších.

Dědeček byl člověk něžný, ale hned uzavřený jako citlivka, jak se ho někdo dotkl.

Miloval lesy, byl lovcem, měl loveckého psa Renče, inteligentního a nudícího se jako člověk.

Renč, bývá-li mu teskno, sebere se, unikne z lesů, projde dlouhou lipovou alejí, ulicí podle zámku na náměstí, obejde je a vrátí se zase lipovou alejí domů. Říkají, že tam chodí pro inspiraci, protože se vrací výborně naladěn, věrný, poslušný a uctivý.

Dědeček brává hošíky na vycházky do lesa. Starší Jasánek jde vedle něho u samé nohy jako druhý Renč, upozorňuje dědečka na každou muchomůrku, na každého zajíčka, na dravce létající vysoko, vysoko v povětří, v samých oblacích, na jahody, na zmije a časem něco urve i s kořenem. Mladší Zvoneček pobíhá za nimi, hází kloboukem, trhá květiny, chytá zelené krásné a mrštné koníky do škatulek, přivře jim často některou nožičku a říká každému, koho potká: „Na shledanou, na shledanou!“ Tvrdí, že nejhorší věc na světě je loučení; jen toho kdyby prý nebylo.

Zvoneček má dávno od maminky vymíněno, že jí smí vyhřívat postýlku, a aby se nemusil s maminkou loučit denně, usne při tom vyhřívání, denně ho maminka přenáší do jeho lůžka. Činí však to s nejsladším úsměvem, protože pak spává v teple jeho milého tělíčka, a zdává se jí, že je Zvoneček ještě malinký, že je to zcela malé miminko, kdy míval tvářičky jako teplé broskvičky.

Zvoneček je zpěvák a nemůže ani chvilinku mlčet, a když ho dědeček vezme s sebou, vybouří mu všechnu



zvěř. Zpívá ráno, je ho daleko slyšet, když odchází do školy zpívá, když se vrací, dlouho před příchodem oznamuje se svým zpěvem, a ještě večer u maminky v posteli vyzpívá všechny písničky.

Má mladého, dobrého učitele, rozhořeného pro své povolání. Zpívá s hochy národní písně, a na něm se Zvonečkovi zpěv zalíbil. Zpívá si: „Přes zelené žitečko voda teče" a celý dům jako od sluníčka raduje se z jeho písniček. Někdy ho babička doprovází na klavíru, jindy s ním maminka zpívá druhým hlasem a Zvoneček se nesplete, zpívá stále správně. Svého pana učitele miluje a neví, jak ho vynachválit, co o něm pěkného povědět. Vymyslil si k jeho chvále, že má pěkné zuby, a všechny ještě první, potom, aby ho uctil, snažil se všem namluvit, že pan učitel je synem Boženy Němcové. To aby věděli, že je z nejvznešenějšího rodu!

Jasánek je šohájek pochybovačný, svého učitele již tak rád nemá a tomu, co mu ve škole povídají, tuze nevěří. Když je učil katecheta o andělu strážném a učitel jim vykládal o Macoše a ukazoval obrázky moravské propasti, doložil Jasánek doma:

„Až já pocestuji s dědečkem na Macochu, já do ní skočím, abych se přesvědčil, jestli mne Pán Bůh nebo andělíček strážný zachrání."

Při tom se mračil jako starý mužský.

6.

Odpoledne chodí se mladá paní koupat s oběma hošíky do malého rybníka, mezi zelené břehy starého jabloňového sadu. Široké krásné štěpy pokládají větve až na travnou hráz a šípky rozkvétají mezi jejich haluzemi.

Nad sadem stoupá do hor mladý březový háj, pod sadem nad nížícími se stráněmi nelze viděti nic jiného než ohromnou vzdušnou tůň a daleko za rovinami klenoucí se oblohu, z jejíchžto hlubin vyvstává denně veliké červené slunce.

Nekonečná propast nebeská, naplněná sladkým blankytem, všechna zaperlená a zazávojovaná dechem obláčků, bílá a bělavě modrá, se zlatými nádechy, zrcadlí se v malém rybníčku.

Všechny ty čarovné a nikdy neunavující světelné vidiny odehrávají své divadlo před tímto malým zrcadlem přírody.

A mladá paní s hošíky sestupuje do rybníka, do tohoto opakovaného zdrobnělého vesmíru, do tohoto líbezného obrazu všech proměn a nestálostí.

V rybníku je kapří násada, kachnám je velmi přísně zakázán, ale právě proto neznají nic opojnějšího nežli se tam vloudit. Přes to, že je zahrada zavřená, kachny vyčíhají chvíli, kdy někdo z domácích vchází dvířky, a vysypou se potichu a roztroušeně zahradou na rybník, utulí se do rákosí a kolébají se polospíce na vodách, jako kdyby jim hrála neviditelná hudba.

Mladá paní naučila hošíky plovat. Zvoneček je hebčí a dovednější a plove lehounce velikými tichými tempy. Jasánek plácá do vody, dělá vlny mořské, snadno se zmrzí a pak posedává na břehu. Zvoneček plove, libuje si, usmívá se. Kapřík se vymrští z vody, potká tam Zvonečkův krček a chňapne po něm hubičkou. Zvoneček pochopí, že má na šíji kapříka, snaží se ho setřásti, oddychuje úsměvně a rozumí, že je to směšné. Ale kapřík chňape po krčku hošíkově a mladá paní je přinucena Zvonečka osvobodit.

Pak se tomu všichni smějí, Jasánek se směje úmyslně hlubokým hlasem, jako by se to smál starý mužský a trochu ho mrzí, že nezůstal ve vodě a že kapřík nechytl jeho krček a že tím rekem nebyl on.

Zvoneček povídá po koupání:

„V tom rybníčku jsou rybičky a ty mají nožičky a Šoch jim říká salamandři. A já jsem je chtěl chytat a šel jsem si k dědečkovi, aby mi půjčil sífku. Ale dědeček povídal:

„Já sífky nemám, má ji Koubal!“

Šel jsem ke Koubalovi a prosil, aby mi půjčil sífku. Ale Koubal povídal:

„Já sífky nemám, má ji Kačaba!“

I šel jsem ke Kačabovi prosit, aby mi půjčil sífku. A Kačaba povídal:

„Já sífky nemám, má ji starý pán.“

I šel jsem zase k dědečkovi a prosil znova. Ale dědeček povídal:

„Já sífky nemám, má ji Koubal.“

Tak mi pověz, maminko, kdo má tu sífku?“

„Pro tebe nemá nikdo sífky, protože se dědeček o tebe bojí a nechce, abys se šplouchal sám v rybníce.“

Zvonečkovi je to k smíchu, že ho všichni posílali do kolečka, hladí maminku a šeptá jí, jako by jí povídal něco nového a úplně tajného:

„Maminko, já tě mám rád — strašně!“

7.

Je blankytný den. Nad horou, za březovým chlumem stojí krásná, nakypěná, bělostná a šeravá oblaka, ale zenit je modrý, hluboké moře vzduchové je otevřeno dokořán. Borový les stojí nehybně v poledním žáru, černavě zelený a ztrnulý, jako ze železa.

Citlivá, velká bříza na svahu se však chvěje nervně poledním větrem, chvěje se i tisíc jejích drobných, sluncem popálených dětiček, porůstajících celý svah.

Ve vzduchu bzučí potulné mouchy i z pastvy navracející se obtížené včely a cvrček ozývá se z mlází.

Ale všechny tyto zvuky přerušuje náhle radostné zavzdychání ptačí, slétlé z prostřed nebes, zavzdychání z rozkoše, jakou působí let, a ve výšinách na zářném blankytu krouží, nehýbaje křídly, bílý, veliký, neznámý, dravý pták.

Mladá paní vidí ho dlouho kroužiti, vidí ho, kterak se s rozkoší koupá v letních sférách světelných, vidí ho, kterak sklání hlavu a pátrá a vyhlíží cosi na stráni.

Je to pták veliký jako sokol, bílý jako sníh, ale co je to za ptáka, nikdo neví. I hajní ho viděli, ale nikdo neznal jeho jména.

Mladá paní nespouští s něho zraků a podivuje se jeho kráse.

Pták krouží stále v nižších kruzích, oblétá korunu slavné, rozechvěné břízy, nemůže se od ní odtrhnouti, nemůže se nasytiti. Bříza kolébá vzrušeně jemnou korunou, jako by naslouchala jakési kouzelné a vzrušující melodii.

Mladá paní hledí udivena a myslí si:

„Hle, bříza má přede mnou tajnosti, bůh ví, co si s ptákem šeptá."

A nechce zvěděti jejího tajemství, je k němu uctivá, nepokládá dnes hlavy k jejímu mateřskému, bílému pni.

8.

Je srpen, oba zářivé stromečky růží dávno odkvetly, jsou nyní zelené jako ostatní stromy, jako prázdné keře

rybízové. Oba plameny vysokého léta dohořely. Broskve, které sotva odkvetly, když jsem přijela, již zrály a zbrunátněly.

Panny dorostly a rozlišily se. Jsou z nich pokorné a skromné krůty, krčky mají červené jako maliny, nikoli již jako korále vykoupané v mléce, chodí nesměle a trochu nahlouple mezi bramborovou natí. Jsou mezi nimi dva mužní krocani, pro nic za nic a jen tak na zkoušku rozčepejření. Snad jenom proto, abychom se jich báli, ježí každé peříčko, a hlavičky jim zlostí blednou.

Nebe je bezmračné, žhavě modré, v rybníce se zrcadlí jenom jeho klidná prohlubeň. Slunce pálí po celý den a večer vídám je rudé jako ohromný osvětlený rubín klesati mezi břízy starého lesa, do modravě šerého obláčkového pápěří.

Paseky jsou plné kvetoucích vřesů, této trpělivé, nevonné květiny; v lesích kvetou brusinky.

Příroda utichla, rorejsi odletěli, ptáci nezpívají. Les sesmutněl a někdy je v něm úzko, jako by jeho zelenavá tma byla nasycena bolestí celého světa, nebo jako by se moje vlastní bolest po něm rozlila a naplnila jej. Myslím, že správné je to druhé.

I červené, krásné a svítivé muchomůrky sesmutní v takový den. Jakýsi šerý žal na ně padne a já cítím, že již nevidím v nich jenom té jedovaté jásavé leposti, jak jsem ji vídala druhdy, že i ony jsou zastřeny mou melancholií.

Někdy nastane v přírodě takové ticho, že slyším hovořiti lidi na tři sta mil. Slyším každé jejich slovo, vím i kdy hovoří nepravdu, ale nemohu do jejich rozmluvy vpadnouti, protože oni nejsou obklopeni takovým tichem, aby mne uslyšeli.

Mnoho podivného si člověk promyslí v takové tišině, porozumí hlubinám tisíce věcí, tisíce lidských duší a jsou chvíle, kdy se mu objevují obrazy lidí v největší jasnosti, a lidské vztahy rázem jsou osvětlené a do posledních nejtajemnějších záhybů srozumitelné. Jsou to chvíle, kdy by si člověk rád setměl duševní zrak, aby neviděl příliš pronikavě.

9.

Dědeček slíbil hošíkům, že je vezme do hlubokého lesa, že zavolá vábítkem na srnečka.

Je pátého srpna. Dědeček nakázal vnoučkům, aby si vzali zelené kloboučky a temné kabátky, aby se jich srneček nepolekal. Přislíbili, že se budou chovat úplně tiše, že se jistě ani nepohnou.

Dědeček je vede borovým lesem, vede je po pasece podle červeného kříže jedlovým lesem, lesními palouky do „Prostého“.

V poslední čtvrt hodince dědeček již nemluví, jenom ukazuje a klade prst na ústa.

Káže jim, aby se posadili, aby ani nedýchali, přiloží vábítko k ústům a napodobí roztoužené, milující zalkání srnčino.

Děti sedí na svahu, na mechu a suché trávě, mezi kořeny štíhlých stožárů smrkových, mezi šerými kmeny březovými, a čekají napjatě, odkud se vynoří srneček. Malý ptáček občas se ozývá „vít, vít, vít!“ a jiný pokřikuje: „trr, trr, trr“.

Na borové lesy za pasekou svítí slunce, jejich kmeny červeně září. Dědeček opakuje lákající roztoužené volání srnčino.

Do největšího ticha promluví Zvoneček. Povídá tiše, ale zřetelně:

„Dědečku, dědečku — vosa."

Dědeček klade prst na ústa.

Jasánek domnívá se, že dědeček neslyšel a opakuje ještě zřetelněji:

„Dědečku, vo-sa!"

Vosa bzučí kdesi daleko od Zvonečkovy hlavy, jenom chvílemi blíží se a ohrožuje ho. Dědeček vidí, že není nebezpečí a zalká zase na vábítko hlasem srnčiným.

Zvoneček povídá Jasánkovi potichu, ale s důkladnou zřetelností:

„Koukej, píďalka!"

Jasánek toho neuznává.

„To není píďalka, to je dřívko!"

„Ne, píďalka je to!"

Zvonečkovi je to k smíchu:

„Jak pak je to dřívko, vždyť to má černá očička!" zasměje se.

Dědeček se již nemůže opanovat, vstrčí do Zvonečka a hošíci zase utichnou.

Dědeček opět zakvílí, ale nevěří již, že srnec přijde. Kvílí a Renč mu stojí vzrušeně a nehybně u nohy.

Všichni se dívají na rovinu pod svahem, na stříbrně zelený mech, na zelené mlází před ozářenou pasekou, odkud má vyběhnout srneček.

Mouchy bzučí, kdesi ve velké dálce drkotá vůz a vítr sem zanáší z daleka lidské hlasy. Zvonečkovi buší napětím srdéčko. Naslouchá neobsáhlé tišině.

A náhle v hlubině zazní kroky, zapraskají větvičky a kdosi svěží, uchvátaný, radostný přibíhá z houští. Kdosi

junácký a ušlechtilý jako nejlepší člověk, kdosi bez rozmarů a mrzoutství člověčských.

Děti ani nedýchají.

A srnec s lepou, pyšnou, napřímenou hlavou přibíhá na štíhlých nohách plavně, pružně a neudýchaně do stráně, právě proti hošíkům a dědečkovi.

Renč se chvěje do posledního nervu, ale stojí bez hnutí, úplně ovládaje své vášně jako silný člověk.

Zvoneček otočil hlavičku, aby mu ani jediný pohyb srnečkův neušel; srnec postřehl pohyb, polekal se, obletěl v polokruhu skupinu, ukázal svůj měkký plavý profil, utišil se na nové zavolání, zadoufal, zadůvěřoval, přiskočil znovu, ale v téže chvíli pochopil, že tu není milenky srny, že byl oklamán, že je tu člověk, nepřítel se zlýma očima, kdosi, kdo usiluje o jeho nebytí, a již úplně si jist, bez jediné možnosti klamu, obrátil se a několika skoky zmizel v houštinách.

Hošíci setrvali nyní bez hnutí, jako přičarováni. Vycítili, že je potkalo cosi neobyčejného, že se setkali s krásnou, silnou, svobodnou bytostí, s kýmsi vznešeným a šlechtěným, s kýmsi silným a prchajícím z lásky k životu před záludnou surovostí lidskou. Nedovedli pověděti, co cítili, ale vzrušeni byli oba.

Dědeček jim řekl:

„To máte vzpomínku na celý život, jak jste poprvé tváří v tvář uviděli srnečka!“

Kmeny borovic zářily šafránově rudou září od zapadajícího slunce a z mladého lesa již vycházely na cestu chladné stíny, když se vracel domů dědeček s udivenými vnoučky.



10.

Na horském hřebenu ke straně východní táhne se veliký, starý, ušlechtilý, několika letitými břízami pomíchaný bor s půdou od borůvčí a trav úplně zelenou. Široké travnaté cesty kříží se v něm. Pod ním padá svah, padá i pokračování lesa a větvemi lze viděti pás vzdáleného horstva někdy červeného jako nezralé švestky v pelu a jindy zeleného jako zadýchaný malachit, lze vidět perleťově bledé a jemně proměňavé nebe, páry nad řekou, kovově temné rybníky.

Les je plný jemných stínů a hebkých tlumených světel, má podrost hustých jehlanců jalovcových, břízy v něm šeptají, borovice se lehce budívají ze sna. Tomuto lesu říkám les Ardenský.

Toulávají se v něm milenci, mladý Američan, houslista s dlouhými vlasy, vodí si tu krásnou plavovlásku, českou služku s velikýma rukama, kterou obléká jako elegantní herečku. Mnoho jiných podivných lidí táhne tu z vesnice do vesnice. Také tu chodívá bílý špinavý bludný pes, který každého doprovází a nikomu neublíží.

Ale často bývá les prázdný, procházím jím sama po zeleném trávníku, usmívám se a vzpomínám na všechny drahé, velké a dobré lidi, které jsem v životě potkala. Nebylo jich málo a můj život nebyl chudý. O žádné velké setkání jsem nebyla oloupena. Nyní chodím lesem a děkuji jim za všechno, i těm, kteří žijí, i té, která je mrtva.

Na tu, která je mrtva, myslím neustále. Zde v této samotě zapomínám vzdálenosti, která nás dělí, času, který uplynul. Rafije věčnosti obcházejí tu ciferník bez cifer. Nevím někdy, žije-li ještě mezi námi, nebo jestliže je

opravdu již půltřetího léta mrtva. Zpřítomňuji si ji a nevím někdy, je-li dál do Prahy nebo do věčnosti.

Chodím lesem Ardenským a vypočítávám si všechno krásné, co mne potkalo, čím vším mne lidé obdařili, co jsem se od koho naučila, od čeho mne osvobodili. Kdybych měla psát svůj životopis, napsala bych několik jmen. Nic víc. Těch, kteří utvořili můj duchovní život. Též jméno té mrtvé a té vzdálené bylo by mezi nimi. Napsala bych jim ráda poděkování, kdyby jim to stačilo. Kterési by patřilo též mrtvému tatínkovi, za slova antických reků, jimiž vedl mé dětství, za to, že mne naučil účtovat s každým dnem účty Titovými.

11.

Potkala jsem v lese Ardenském bledou mladou ženu. Nesla v ruce plavou houbu, odstíněnou jako aksamit. Měla též plavé, vybledlé šaty a držela si šátek na ústech. Špinavý, bludný pes, který každého doprovází, kdo přechází tyto hory, šel oddaně a poslušně vedle ní.

Žena se táhla smutně mezi borůvčím. Vlekla se jako ten, který byl v nejhlubší víře v člověka úplně zklamán, před nímž není již jediné ozářené představy, kdo nemá, kam by šel, ba kdo již vůbec ani nechce nikam jít. Jako kdosi s vypáleným nitrem, s vyhořelou duší, srdcem k smrti unaveným a již jiného si nežádajícím, než unésti jaksi k smrti zpustlou svoji duši.

Když došla ke mně, ruka, ve které držela šáteček, jí klesla a řekla jenom:

„Vrátila jsem se tak pokořena, jako bych za ním byla běžela jako nějaká poběhlice!“

„Od koho jste se vrátila?“ zeptala jsem se jí. Ale ona přiložila šátek k ústům, neodpověděla a vzdalovala



se vysokým borůvčím, provázena bludným soucitným psem.

Jindy jsem potkala v lese Ardenském veselého starce. Byl téměř stoletý a stále se ještě sháněl po štěstí. Nesl v kapse roztrhaného kabátu těžkou rezavou podkovu se třemi rezavými křivými hřebíky. Našel ji kdysi a nosí ji stále u sebe. Řekli mu, že bude proto šťasten. Kterýsi člověk, který nosil stále podkovu, stal se ihned radou. I on, stoletý stařec, očekává cosi od osudu.

Jindy jsem zastihla v lese člověka, kterému umřela neobyčejná žena.

Povídal mi:

„Já jsem čekal celý život, že přijde zázrak a on nepřicházel. Teď jsem pochopil, že zázrak minul, ale já že jsem mu neporozuměl."

A jindy viděla jsem přicházeti z dálky tři bosé děti. Čtrnáctiletý hoch je vedl a nesl v ruce hák.

„Čí pak jste?" otázala jsem se.

„My jsme hrobařovi!"

„Kam pak jdete?"

„Tatínek kope hrob, jdeme na chvůj!" odpověděl hoch hrdě a přestarale.

„Kdo pak umřel?"

„Rudolf Kajetánů, student," pravil hoch odcházeje.

Potkala jsem za týden po té malinkého stařečka, v domácí čepičce. „Přišel asi z města nahledati hub," domnívala jsem se, ale když jsem ho déle pozorovala, pochopila jsem, že nic nehledá a že stále cosi odříkává. Nesl v ruce nevelký plátěný sešitek, a když mne zpozoroval, přistoupil ke mně a poprosil, abych mu přečtla cosi v zápisníčku.

„Tady, tady," pravil ukazuje prstem.

Čtla jsem tedy:

„Rudolf Kajetán, Vinohrady, Rubešova 16."

„Tam bydlel loni," podotkl starý pán, hlasem vzrušeným, obrátil a požádal mne, abych mu přečtla ještě, co stálo na příští stránce:

„Rudolf Kajetán, Havlíčkova 24," čtla jsem nyní.

„Tam bydlel letos!" podotkl stařeček. „To jsou jeho adresy, ano, poslední adresy jediného mého vnuka," opakoval a rozplakal se otřásavě.

12.

Před myslivnou, mezi trojúhelníkem cest zasázeny jsou okrasné keře. Byly sem přeneseny ze zámecké zahrady, dorostly, splynuly a když v červnu rozkvetou druh po druhu, podobají se ohromné kytici. Rozkvétají tam jasmíny, svídy, klokoče, kustovnice, plané růže, černé bezy i kterýsi akát se mezi ně utulil. Je to vonný ostrov, plný hlubokých stínů a na východní straně upravený v besídku. Hustý jasmínový keř ukláni se vonnou klenbou nad stolečkem a čtyřmi lavičkami. Říká se tam „Zátiší".

Nyní je podzim, kytice je plná plodů červených, bílých a zelených.

Jasánek a Zvoneček našli si kdesi nepotřebné láhve, vymyli si je u studně a nakládají do nich ovoce. Nejprvé tam nasypali švestkových padavek, potom jeřabin, konečně vrstvu bílých kuliček pámelníkových. Jejich kompot bude pěkný a barevný. Maminka střídá podobně barvy, když nakládá ovoce. Zalévá ovoce cukrovou vodou, hošíci cukru nevaří a zalévají ovoce jenom studničnou vodou, staví je za Zátiší do tmy, do řešeta beze dna a tváří se, že zavařují ovoce v páře. Přidávají láhev po lahvi,

až bude řešeto plné, naliji do něho vody a namluví si, že se povařilo.

Jsou pilně zaměstnáni plněním lahví. Maminka v bílých šatičkách ze švýcarského vyšívání, pěkně učesaná, s hrozníčkem jeřabin v úplně temných vlasech, volá na Zvonečka a Jasánka, aby se šli čistě umýt, že půjdou tatínkovi naproti. Tatínek byl v Praze a přijede vonnými horskými lesy od dráhy.

Čistě umytí hošíci stoupají s maminkou borovým lesem podle kapliček, mimo stříhané aleje jedlové, podle vyloupeného, pobořeného křesťanského chrámu. Bílý a černý, úplně nevychovatelný foxterier, který zadavuje místo kun malé zajíčky, kuřátka a slepice, letí s hochy. Neposlechne nikoho, ať mu poručí, co kdo chce, jde kam chce a vrátí se kdy chce. Tatínek ho chtěl již zastřelit, ale hošíci mu týden od týdne vyprošují život.

Jasánek běhá po lese a poněvadž není hřibů, hledá mladé růžově hnědé lišky; není-li si jist, nejsou-li to prašivky, přibíhá k mamince a prosí:

„Maminko, sněz kousek této houby, když je hořká, tak je jedovatá."

Zvoneček chytil žabičku, drží ji lehce v sevřené dlani, aby jí neublížil; žabička má přední nožičky vyložené na jeho palci a vypadá, jakoby se ošklivá, zlá, stará paní dívala z okna a velmi se při tom nadýmala. Je vlhce studená a má jemně stínovanou kůži, zelenou jako měděnka a brunátnou jako kotlíček. Zvoneček ji brzy pouští, bojí se, aby ji nezanesl příliš daleko od domova a ona potom nezabloudila.

Hošíci s maminkou prošli lesní pěšinou a dostali se na horskou silnici, plnou jemného vonného stínu, vinoucí se starými lesy.

Jasánek vždycky naslouchává, jde-li někomu milému vstříc, jede-li již. Položí se na silnici, tento malinký človíček, přiloží ucho k samé zemi a naslouchá napiatě, hrčí-li již vůz v dálce. Slyší, co si země sděluje, co jí zaznívá, jak se chvějí její citlivé nervy; když pak povstává, mívá ucho plné hlíny a oznámí:

„Ještě dávno nic nejede!“ nebo „Teď již něco hrčí!“

Dnes Jasánek, než přilehne k zemi, zametá větvičkou prach silniční, aby zem byla tenčí a aby lépe slyšel.

„Ne, ani památky po tatínkovi!“ povídá a vstává.

Zvoneček si sedá na okraj příkopu a zouvá se.

„Proč se zouváš?“

„Já mám obrácenou patu.“

A tahá s nožičky svou nekonečnou černou punčošku.

Konečně vypozoruje Jasánek na zemi, že se kočár blíží, a rozběhne se s jásotem. Zvoneček letí za ním. Maminka zvedá se silnice napřed zelený klobouček, potom červený klobouček, které tam hošíci v letu ztratili.

Přijíždí tatínek! A jaký je to tatínek! Hněvu nikdy není a nebylo v jeho duši! Oči má modré, jasné, bystré a dobré a není člověka, jehožto pohledu by se vyhnuly. Jaký veselý je to tatínek! Kolik pěkných povídek dovede přinésti z každé cesty svým hošíkům a jak je umí rozradovat a rozesmát. Kudy chodí, všudy pro ně v duši cosi závažného a pěkného střádá, všudy na ně myslí, na Jasánka jinak, na Zvonečka jinak, co jim v duších schází, to pro ně ve své doplňuje.

Maminka přisedne s hošíky k tatínkovi do kočáru.

Zvoneček i Jasánek sypou se na kozlík, aby viděli na koně.

Tatínek povídá své ženě všechno, co v městě viděl a slyšel, jak pochodil, co vypozoroval u příbuzných.



Zvoneček neví, má-li se věnovat koním nebo poslouchat, co se v kočáře hovoří.

Tatínek povídá:

„Zvonečku, teď neposlouchej, já budu něco vykládat mamince."

A povídá ženě po německu historii o rozmařilém strýci, který byl dán pod kuratelu, o jeho churavých výstřednostech.

Zvoneček hledí na koně, na lišky v lese, na Jasánka. Zdá se, že si ničeho nevšímá, nic nevnímá. Ale náhle obrátí pozvolna tvářičku k tatínkovi, počká, až dokončí větu, a povídá váhavě, odměřuje každé slovíčko:

„Tatínku, na ten kozlík je všechno slyšet a německy já též rozumím!"

13.

Tetička si vykládává před spaním karty. Nemá karet slečny Lenormandové, nemá slavných osudových karet napoleonských. Vykládá si obyčejnými trhovkami a má jich jenom jedenatřicet. Tu, na které byla zobrazena smrt, hodila do pece. Vykládá si nyní o životě, v němž není umírání, o věčném, nyní opraveném životě. Zařídila si prostě to, o čem se tolik lidí namyslilo. Ale večer, když ulehne, modlí se po starém zvyku ošklivou modlitbu, modlí se ji nerada, s odporem, brada a zuby se jí třesou. Říká: „Kladu se, kladu jako do hrobu," otřásá se, jako kdyby něco hořkého jedla a je ráda, když je s tou první řádkou hotova.

Tetička je sedmdesátiletá, ale nikomu by toho neprozradila. Mluví-li se o letech, vždycky to zamluví, nebo se tváří, že neslyšela, nač se jí ptali. Nejvíc ze všeho tetička se bojí bouřky, nemá ráda dusného počasí, ptá

se stařen, které donášejí trávu pro dobytek, ptá se hajných a všichni ji ujišťují, že není na bouřku ani pomyšlení. Hodin že slyšet není, kohouti že vyzpěvují na zemi, jiřičky že létají vysoko, obláčky že se rozpouštějí.

Říkají to tetičce vždycky, i kdyby slyšeli již hřmít.

14.

Přišlo několik mrtvých dní. Obloha byla zadýmaná, nízká, vzduch nehybný a tísnivý. Jenom v poledne se trochu slunce prokývalo mračny.

V noci všechna okna v mém pokoji byla rozevřena dokořán, větve se zralými broskvemi se nad ně nakláněly, noc byla černá, hedvábná, vonná. Ale rychlá, chvátající, dravá bouře přilétala nad lesy.

Modré jásavé blesky rvaly vlhkou čerň noci a jejich otřesné dotyky rozechvívaly zem, narážely a svážely se po vrcholných předmětech. Déšť lil se z nebe a jeho svěží síla rozpouštěla vůně listí, květů, rákosí.

Chvěla jsem se ve své osamocené světnici a myslela na všecky své přítelkyně v lese, na krásné výsostné borovice nad zbořeným křesťanským chrámem, na památný les Ardenský, na všechny své známé žabky a kovaříky a muchomůrky, na sojky a žluvy, na srnečky a na osamělou břízu nad mýtinou.

Cítila jsem, že se chvějí všichni stejným chvěním se mnou. Myslila jsem na všechny tuláky, na všechny lidi v osamělých chaloupkách, na všechny pocestné, na všechny vandrovníky. A rána padala za ranou, okna se rozsvěcovala velikým modrým světlem a duté rány sypaly se v téže chvíli na zem.

Měla jsem před očima celý kraj, dalekou řeku, lesy, kramáře se psy, kteří táhnou na výroční trhy; věděla jsem o všem, co se děje na míle cesty, hrůza malinké, bezmocné bytosti spojila mne se vším a se všemi.

Tetička chodila po domě, spínala ruce, otevřela ze zvědavosti okenici ve svém pokojíčku, aby se přesvědčila, co se děje venku, ale hned odskočila zděšena od toho velikého náhlého a nebezpečného světla, vykřikla a pokřižovala se.

Odešla první bouřka a přišla druhá. Vůně ve vzduchu byla sytější, dýchalo listí broskvové, růžové, rybízové a koprové, nebe se rozervávalo jako opona chrámová a rána sledovala ránu.

Zvoneček a Jasánek zaspali celou bouřku, mladá paní ji celou prosmála. Smála se tetičce, která ponocovala, smála se mamince, která se dusila pod peřinami, smála se tatínkovi, který říkal své ženě: „Ukaž ruku, zavři očička a spi!“

15.

Ráno byla půda před myslivnou všechna strhaná, z lesa sem připlulo a nasadilo se jehličí, cesty byly vymlety, rybník přetékal, v bramboříšti stála voda.

Hošíci s tatínkem pracovali, budovali hráze, snášeli kamení, přinášeli na lopatách písek, potůčku vedoucímu z kachního rybníčku změnili koryto, aby nepřeplňoval rybník zahradní, aby jim neupluli malí kapříci a všechna kapří násada.

Mladá paní vyšla ráno na zbožnou procházku, na svoji čistou modlosložbu. Vystoupila borovým vymletým hájem, podle křesťanského chrámu, zahnula na mýtinu, mezi mladičké drobné děti břízìny.

Šla s hlavou sklopenou, s očima upřenýma k zemi, kráčela zamyšlena.

Vzduch byl čistý, vonný, zázračný, lehounký jako vždy po bouři a na horách.

Mladá paní nesla si červenou sukýnku, její čelo bylo jako bledé hedvábí, její vlasy lehounké, černé jako havraní křídlo s nádechem do modra.

Její veselé rty zpívaly si tiše píseň, Smetanovu píseň skřivánčí.

Náhle pozvedla hlavu, neboť se jí zdálo, že již dochází ke bříze, své přítelkyni.

Točí se jí hlava, ohlíží se na vše strany, zda jí neminula, ale břízy není na pasece, není tam po ní ani památky.

Mladá paní hledá úzkostně. Tuší děsivě, co se v noci stalo.

Bříza leží přelomena v půli, zrovna u srdce přervána, její zpupná kadeřavá hlava leží pokojně složena vedle pahýlu, plna živých větví, plna živého listí; ale je mrtva, a kdo ví, kde je zrádce, kdo ví, kde je mladý bůh!

16.

Hluboko v lesích, v úplně temném údolí, pod starými smrky, v polích šťavelových prýští ze země pramen, vyvěrá v křišťálovou studánku, které se říká Stříbrná. I v poledne je tam skoro úplná tma a venkované se tomu místu vyhýbají.

Staří lidé v kraji vykládají, že na cestě k studánce hoří od věků oheň, který nesnese síly pohledu lidského zraku; sotva že se člověk přiblíží, že uhasíná, sotva že se vzdálí, že se rozhořívá. Na cestě možno nalézti



vždycky vypálené místo, ale rozhořený tento věčný oheň nikdo neviděl.

V myslivně pracuje za denní mzdu dělník Šoch, který si poranil oči při práci kamenické a nyní špatně vidí. Vypomáhá ve všem. Štípá dříví, pase krávy, do města dojde nakoupit, v zimě ve sněhu vozí hošíky na sáňkách do školy. Hošíci se s ním přátelí, jsou rádi, když jim dá kousek své buchty, která voní chalupou. Kdykoliv pracuje na dvoře, pořád se kolem něho pletou a prosí, aby jim něco vykládal, něco o tom, co je tam hluboko v lesích, kam oni ještě s dědečkem nikdy nepřišli. A starý Šoch jim povídá o Stříbrné studánce, o staletých smrcích a borovicích kolem ní, o zelené vlhké trávě pod nimi, o houbě, která u ní roste, o zázračné bílé a zlaté houbě, která je veliká jako lidská hlava a skládá se ze samých tuhých růží, utvořených jako z řípy. Vypravuje jim o věčném ohni, který hoří u studánky a nesnese silného pohledu lidského zraku.

„Ano, oheň tam hoří ve dne v noci, ale jeho plamene ještě nikdy nikdo neviděl!“

„A máme my již tak silný zrak?“ zeptal se Jasánek. „Před námi by třeba plamen neuhasnul!“

Starý Šoch přisvědčil.

„Před dítětem snad by ten plamen neuhasnul, ale kam pak by tam tu dálku, do té hloubky a tmy šlo dítě? Nikdy tam samo ještě dítě nebylo. Ostatně, je to až za brankou!“

„Za jakou brankou?“

„Branka uzavírá plot asi padesát kroků před studánkou a tu by nedovedlo malé dítě otevřít.“

Jasánek mlčel, rozmýšlel se. Věděl, že se musí dostat až k samému věčnému ohni, že musí nalézti zázračnou

bílou a zlatou houbu a uvidět staleté smrky, pod nimiž je i v poledne tma jako večer, že si musí otevřít branku, které by žádné dítě samo neotevřelo.

Zvoneček má plné kapsy oříšků, louská je a přemýšlí. Nechce se dát dlouho přemluvit, bojí se ohně, bojí se tmy, ale konečně svoluje. I on by rád viděl všechny ty podivuhodné věci, hlavně staletou borovici se smrkem, bratra se sestrou, nejkrásnější stromy v lese, které proto tak vyrostly, že rostly združeně, že druh chránil druha.

17.

Hošíci chodí s ostatními najatými dětmi do lesa střásat dlouhými pruty mnišky a sbírat je do krabiček, chodí též odpoledne do školky plít a smetat větvičkou prach s drobných stromečků. Jasánek je nejdovednější ze všech, nikdo nemá tak jemné ruky, nikdo tak opatrně prachu nestírá.

Zvoneček vyrývá kolíčkem plevel. Nepršelo dávno, zem je tvrdá a Zvoneček říká:

„Safra, to je práce, to je to tvrdé!"

Hajný, který dohlíží na děti, hučí:

„Co pak byste chtěli brát plat zadarmo?"

Zvoneček uvažuje:

„Kdybych vytrhl plevel bez kořínku, to bych dostal! Kdybych ale vytrhl sazeničku, to bych teprve dostal!"

V sobotu ráno je výplata. Vesnické děti sedí před myslivnou na lavici, pošťuchují se, smějí se a čekají. Jasánek v zeleném kloboučku a Zvoneček v červeném vycházejí z myslivny a usedají k nim. Jasánek sedí jako opravdovský dělník, mračí se trochu, ale jenom proto, aby si dodal pravé mužské důstojnosti. Zvoneček drží si ručičky, je rozpačitý, přesedává, jeho útlá tvář je plna rychle kmitajících

se úsměvů. Tatínek vyvolává hochy příjmením, své vyvolává naposledy.

Hošíci vědí, že den je slavnostní, že dostávají svou první zaslouženou mzdu za skutečnou, skutečnou práci. Vydělali si denně padesát haléřů a nesou si je oba ihned k mamince schovat. Pak jdou zase do práce.

Na cestě k lesu povídá Jasánek k Zvonečkovi:

„Dnes odpoledne nepůjdeme plít, půjdeme ke Stříbrné studánce. Plít je beztoho těžké!"

18.

Jasánek se Zvonečkem nešli plít do školky, sebrali se a pustili se do lesa. Nejprve přešli zlatou pláň třezalkovou, rozkvetlou barevnou hnědí a zlatem, a pustili se pěšinkou mezi vřesy.

Vřesy zrůžověly, rozrostly se v trsech po pastvinách, po mýtinách.

Na vřesovišti potkal hošíky cizí pán, který přicházel z lesa Ardenského.

Vidí dva hošíčky jako hříbečky, jednoho v zeleném, druhého v červeném kloboučku a povídá jim:

„Kam pak jdete, hošíčkové?"

„My jdeme do lesa, ke Stříbrné studánce!"

„Vždyť zabloudíte!"

„I ba ne!" praví Jasánek.

„Šoch nám pověděl cestu," povídá Zvoneček, a šli.

Maminka jim říkávala: „Každý les má jinou duši. Některý les je veselý, jiný je zasmušilý. Nejsmutnější je smrkový les, když je mu šedesát let."

Vešli do lesa Ardenského, do staletého slavného lesa borového, nejkrásnějšího v celém kraji. Les byl tichý,

ani jediný ptáček se neozval, ani moucha nepřeletěla. Šli po travnaté pěšince, našli syrovinku pěkně vykroužeňou, velikou, jako z hnědé kůže. Zvoneček ji zvedl pro maminku a šli dál. Přešli starý březový les, stojící bez pohnutí, jako očarovaný, kráčeli po mateřídoušce, po drobných fialových zvonečcích a pod nohama stiskli již mnohý žlutý list.

Na každé křižovatce se radili.

„Teď, povídal Šoch, přijde mrtvý les," uvažoval Jasánek.

Poznali mroucí modřínový les. Větve nebyly zelené jehličkami, ale byly obaleny suchým lišejníkem, který spotřeboval a vyssál všechnu mízu stromovou. Les podobal se lesu zimnímu, jako by na něho byl padl mráz, jako by byl všechny stromy pokryl a již na nich na vždy ustrnul. V mrtvém lese kráčeli hošíčkové po špičkách. Věděli, že je to hřbitov stromečků a že mrtví milují mír a nesmějí býti z něho vyrušováni.

S mrtvým lesem sousedila alej jalovcová. Šedesátileté stromy jalovcové se silnými, svalnatými, kloubovitými větvemi byly obaleny drobnými jehličkami a jejich dvojí odstín, jejich voskový pel získával ušlechtilému stromu rosného zbarvení, jakýchsi zadýchaných hebounkých tónů kalných zelení a modří.

Když přešli hošíci jalovcovou alej, trochu se rozmýšleli.

Jasánek mínil, že je třeba jít rovně, Zvoneček chtěl již odbočit.

„Já jsem vůdce," povídal Jasánek, „a dva nemůžeme poroučet, zabloudili bychom!"

Tatínek jim povídává často o tajemnosti cest. Každá cesta je namířena v malé světové nekonečno a nemůže skončiti jinde nežli u moře.



„Každá cesta?“ ptává se Jasánek.

„A což když dojde do města a tam zůstane a nedojde k moři?“ namítá Zvoneček.

„Vejde-li jednou branou do města, vyjde druhou branou z města a dojde přece k moři. Dej se kterou cestou chceš, vždycky k němu dojdeš, ne, není vyhnutí!“ říkává tatínek.

A hošíčkové, hříbečkové rozmýšleli se, ke kterému moři se mají dát.

Zvoneček poslechne Jasánka a jdou rovně, neodbočují. Scházejí pěstěným, jedlovým lesem, mezi pyramidami sličných stromů, jako by kráčeli starým francouzským parkem; jejich nožičky boří se do mechu, uhýbají se kapradinám, kloužou po balvanech.

Jasánek přemítá o tom, co jim tatínek říkává o pocestných, o všech, kteří šli cestou před nimi, o všech, kteří půjdou cestou po nich. Všichni lidé jdou tam, kde věří, že jim bude líp, všichni jsme takoví pocestní, a všichni jdeme kamsi, kde se domníváme, že je to pěknější. Nerozumí ještě Jasánek těmto tajemstvím lidského srdce, ale cosi mu přece v duši uvízlo, jakási neurčitá, složitá, nepochopitelná opojení z nekonečných cest. Zvoneček povídá:

„Tady je ten les, kde, říká dědeček, každý musí najít hříbek.“

A opravdu Jasánek se v té chvíli již shýbá pro hříbek.

Vyšli z lesa, přišli na vřesoviště. Na západ nakloněné slunce svítilo do teple fialových, odkvetlých trsů vřesových. Sestupovali stále níž a níž s hor, vešli do staletého lesa bukového, do nejhlubšího ticha. Na dálku bylo slyšet bzučení ojedinělé mouchy nebo zabloudilého čmeláka.

Mezi bukovým listím na cestě skákalo mnoho malých, chladných žabiček. Pod staletými buky šeřilo se a tmělo, zlaté penízky po lese uhasly.

„Tady je tma, teď to již všechno přijde," povídá Jasánek, „i oheň, i houba, i studánka. Šoch povídal, že je tam tma!"

Hošíčkové se vzali těsně za ručičky a šli dál.

„Až zahlédneš oheň, řekni," prosí Zvoneček, „aby snad dřív neuhasl, než ho uvidím!"

„Šoch řekl, že je tam zeleno a že tam stojí dvěstěletý smrk s borovicí, žádný není větší, žádný menší, že rostou, protože jsou vedle sebe a žádná bouře je nemůže sklátit. Jsou to nejstarší stromy v lesích. A za nimi je teprve oheň."

Jasánek toho ví desetkrát více než Zvoneček a proto mluví drsně a mračí se při tom. To je jeho způsob.

Pod buky v suchém listí rostou bílé houby s růžovým nádechem, podobají se krejzlíčkům.

Hošíci jdou travnatou cestou mezi borovice. Jako zelený kožíšek je cesta porostlá šťavelem.

Zlatý bažant vyrazí z houští a přelétne jim cestu. Polekají se trochu.

Slyší z dálky šťavnatý, rytmický, lahodný zvuk potoka. Šoch povídal, že přijdou k potoku, jdou tedy správně. Ano, zde na blízku musí být i zázračná houba, zde musí být i branka. Došli do samé údolinky svěže zelené, vlhké, plné ptačinců, šťavele a locik, černýšů, jahodových lístků a hluchavek.

Našli dva stromy, vysoké jako do nebes, silné, že by je čtyři Jasánci neobjali, a poznali se zatajeným dechem, že se octli u dvou sesterských stromů, u dvou přátel věrných, u těch dvou báječných a lepých bytostí, které

léta, desítiletí, staletí rostou tu v tichu, druh pro druha, věrní a nepřemožitelní.

Káně hnízdí v jejich nebetyčných korunách; vylétají vysoko do podnebesí, krouží opojným, téměř nehybným letem vysoko nad jejich korunami, houpajíce se na vzduchu jako na pružinách.

Pod stromy je travnaté místečko, obrostlé kolem lískovými keři, uprostřed je prohloubeno jako hnízdečko a v něm leží cosi jako zralé krásné merunky. Oba hošíci současně se vrhnou k němu. Je to hnízdo vajíček nazlátle růžových, s temnějšími stíny, vajíčka, o jakých ještě hošíci nikdy neslyšeli; snad jakéhosi zlatého ptáka.

„Nesahej na ně, matka by se nevrátila!" radí Zvoneček.

„I kde pak," povídá Jasánek, „na podzim již žádná slepice nesedí na vejcích, jak pak by děti do zimy vychovala! To je opuštěné hnízdo!"

Zvoneček přidal se k Jasánkovu názoru a nabrali si vajíček do kapes. Měli tam již syrovinku, hříbek a vajíčka a ještě šli hledat tajemnou houbu.

„Teď již musíme uvidět oheň!" povídá Jasánek.

Jdou lesem dál a hloub, v lese se stále víc šeří, ale nenacházejí ani ohně, ani houby, ani branky.

„Já bych se vrátil . . .," praví rozpačitě Zvoneček . . . „ostatně já jsem sem ani nechtěl jít!"

A je mu trochu do pláče. Kdyby se nestyděl, spustil by dozajista.

Jasánek navrhuje, aby tu Zvoneček počkal, že se alespoň ke brance podívá.

„Ale budeme spát v lese a ráno nás hajný přivede. Doma bude sháňka a bůh ví co ještě, a maminka umře strachy!"

To Jasánek také uznal, a ač nerad, vrátili se.

„No, to nic nedělá,“ utěšuje se Jasánek. „Máme zlatá vajíčka a o těch ani Šoch nic nevěděl! U branky jsme nebyli, ale já jsem viděl zdálky vypálené místo, to bylo jistě od toho ohně!“

Hošíčkové již sotva vidí na cestu. Les se tmí, stromy černají.

Zvoneček mlčí, protože kdyby promluvil, slzí by neudržel.

„Maminko,“ říká si potichu, „maminko, drahá maminko!“

A zdá se mu, že již nikdy neuvidí maminky, že již nikdy neobejme její šíje, nikdy neucítí její teplé tvářičky.

„My zabloudíme,“ zavzdychá konečně.

„Spolehni se,“ odpovídá Jasánek uraženě, „já vím, co dělám!“

Ale je i jemu úzko a počne si odříkávat hlasitě a tvrdě básničku z čítanky, aby přišel na jiné myšlenky. Říká si násilně:

„Raší líska, raší bez!“

Došli až do pěstovaných jedlí.

Nožičky se jim boří do mechu, upadají na kamení, vlekou se chvílemi po kolínkách. Je temná, bezhvězdná noc. Les podobá se chrámu svatoštěpánskému ve Vídni.

„A co maminka?“ pláče již hlasitě Zvoneček.

„Přestaň!“ okřikuje ho Jasánek a zase si deklamuje jinou báseň, báseň o pocestných. Za chvíli povídá:

„Dojdeme k jalovcům a pak přijde mrtvý les, březový les a pak uvidíme již myslivnu.“

„Já tím mrtvým lesem nepůjdu,“ pláče Zvoneček, „já se tam bojím!“

Hošíčkové jdou, dívají se upřeně do tmy, dotýkají se větvičkou stromů, pohlížejí k nebi, aby neztratili cesty.

„Nikdy, nikdy neuvidím maminky!“ ví již jistě Zvoneček.

Náhle se před nimi rozsvítilo.

„Oheň,“ povídá v hrůze Zvoneček, „schovejme se!“

Jasánek neodporuje, naopak, první se schová do křoví a sedí bez hnutí, jenom srdéčko mu buší při vší statečnosti.

Oheň se blíží, je slyšet hlasy.

„Kdo je to tady!“ volá tatínek, ale hošíci v hrůze nerozeznávají jeho hlasu a neodpovídají.

„Jasánku, Zvonečku!“ volá tatínek, „Jasánku, Zvonečku!“ volá Šoch.

Přiblížili se a posvítili si tetřeví svítilnou na pravo, na levo, posvítili si na hošíky.

„Tatínku,“ volá Zvoneček, „tatínku, já jsem plakal.“

Jasánek mlčí a mračí se. Mrzí ho, že ke konci zbázlivěl, mrzí ho radovat se z toho, že je tatínek nalezl, ačkoli se skutečně zaradoval. Mrzí ho, že nedošel sám domů, mrzí ho, že nespatřil ani ohně, ani zázračné houby; mrzí ho, že mu tatínek vykládá, že houba není zázračná, že se jmenuje oříš a právě taková že roste za myslivnou, mrzí ho, že tatínek v tento věčný oheň nevěří, a upokojuje se, až když mu maminka slibuje, že mu bude povídat o dobrotivém Prometeovi, který daroval oheň lidským krbům a vykoupil dar ten utrpením nekonečných let.

19.

Je podzim, dni se ukrátily, večery jsou chladné jako sníh. V zahradě mezi štěpy vykvetly v chladné čistotě

prvé květy naháčků. Na stole zámeckém, na kterém píši, stojí v zelené váze hořec a podzimní bledě růžové růže. Stůl je empirový, s nožičkami tenkými jako jehličky a má zásuvku plnou nápisů. Duše, která nemohla unésti života, psala si tam svá lkání a svoje útěchy: „Vždyť i tvůj smutný život kdysi se skončí," a u toho datum 1826, srpen.

A opravdu život již přešel. Psal to potomek staré české šlechty, poslední svého rodu, který již beze stopy vymizel. V Gotajském almanachu z roku 1828 stojí o něm napsáno:

„Hrabě Ferdinand Adam Josef Otokar z U., druhý dragoman a sekretář-tlumočník u c. k. vyslanectví v Cařihradě. Pochován v kostele svaté Afry v Míšni."

Na cestě z Cařihradu do hrobky míšenské psal si své vzdechy do zásuvky psacího stolečku a svá doufání, že všechna muka konečně se skončí.

20.

Chodím po ovocné zahradě. Je krásný den zářijový, světlý zlatým mírem, plavý jako víno, plný lehkého vonného vzduchu. Zahrada byla již letos podruhé sečena, trávník je zelený, a bledá poupátka naháčová vykvétají z něho. Mám plnou duši radosti, pozdravuji každé nové kvítečko, bojím se, abych nenalomila některého křehkého stonku, říkám zahradě „Zahrado podsvětní!" nebo „Louko asfodelová!"

Je to nyní radost každého mého rána a celou noc i ve snu se těším na jitro v té prosté zahradě, plné obílených štěpů s tiše zrajícími jablky a s fialovými květy na bledých bezlistých stoncích.

Večer, když se po ní bezhlasně procházím, dívají se do ní všechny vlhké zářivé hvězdy podzimní, Mars na



ni rudě a tiše shlíží granátovým okem, mléčná dráha běží nad ní pěšinkou.

Je mi stále, jako bych měla někomu poděkovat za krásu života, za mír srdce, za laskavost nebeskou a děkuji své samotě, naháčkům na podsvětní louce, lesu Ardenskému, všem dobrým mocnostem a nemohu ani svoje poděkování ukončiti, neboť mé vděčnosti přibývá a má radost je den ze dne tišší a světější, má jistota denně větší a prohloubenější.

Vzpomínám si na všechny lidi, kteří mi ublížili, a chápu, že tak učinili jenom proto, že sami trpěli. Člověk s mírnou a sladkou duší nemá, proč by druhému ubližoval. Jenom z hořkosti vlastního srdce působíme druhému muka, činíme ho soudruhem svých trpkostí, přibíjíme ho na svůj vlastní kříž.

Veliké hvězdy, celý ten ohnivý rozhořený vesmír dívá se snad nevidoucíma stříbrnýma očima na mou podsvětní zahradu, na mé ve tmu potopené ocúny a říkám si verše milého básníka psané pro krásu osvobození:

Alwildo, Bůh tě trestej,
mé štěstí zničila's,
tys mámila mne sliby
a zrušila je v ráz.
Je daleká má cesta teď,
nezáří slunce v její šeď,
Alwildo, Bůh tě trestej!

Alwildo, Bůh ti žehnej
za každý krátký den,
kdy zvala's mne svým štěstím
a mnohým z drahých jmen;
já v tvoje srdce vejít směl,
a jednu chvíli Tebe měl,
Alwildo, Bůh ti žehnej!

21.

Je babiččin a dědečkův svatební den. Dědeček přinesl láhev italského šumivého vína „Lacrimae Christi spumante“ a vypili je na oslavu.

Zvoneček s Jasánkem si nalili vody do vyprázdněné láhve, vypláchli, a poněvadž se pak i v jejich skleničkách nalezla jakási perlička, domnívali se, že též pili šampaňské.

Mladá paní chystá se do Prahy nakoupit všech potřeb na dlouhou zimu. Potřebuje zimních teplých šatů.

„Kup si na pěkné šaty,“ povídá dědeček, „já ti přidám!“

Zvoneček se do toho vmísí.

„Dědečku, nepřidávej, já sám mamince koupím šaty, já mám peníze, svoje, vydělané!“

„Jaké pak mi koupíš?“ ptá se maminka.

„Jen si vyber, já to zaplatím!“

„Kolik pak máš peněz?“

„Osm korun!“

„A což když si vyberu dražší?“

„No, to budu musit zase nějaké peníze si vydělat!“

„A co švadlena?“

„Ta ti počká! Až budu zase na rok sbírat můry, já jí to doplatím!“

„Švadlenu zaplatím já!“ ozývá se Jasánek.

„Kolik pak ty máš peněz?“

„Já mám jenom sedm korun osmdesát haléřů. Za deset jsem si koupil od sklenkáře kalíšek a deset haléřů jsem musil zaplatit tetičce, protože jsem rozbil dvě vajíčka a schoval jsem je v hrnečku za komín a ona je našla!“

Maminka se raduje ze synů, jak se o ni starají.

Zvoneček by se rád mazlil, je mu smutno, že ho nikdo nelíbá a nehladí. Přivine se k mamince a povídá:

„Maminko, půjč mi svou pusinku, vždyť ji teď na nic nepotřebuješ, když nezpíváš a nepiješ!“

Je teplý večer, okno v jídelně je rozevřeno dokořán, občas zakrouží můra kolem zeleného stinítka na lampě, někdy se octne na stole koníček, zelený jako mladá tráva, krásný jako šperk, průsvitný jako bledý smaragd, jindy vletěla sem heboučká můrka se zelenými křidélky a s očičkama jako malinké korálky. Byla to denivka krásnooká, droboučká krasotinka, žijící jenom jediný den.

Na chodbě je slyšet hlasitý rozhovor cizích lidí. Tatínek vstává, jde poslechnout, co se děje.

Před domem proti nebi je vidět veliké obrysy čehosi nepochopitelného. U dveří stojí jezdec na koni, za ním druhý, za ním celá řada koní s jezdci. Je to vojenská hlídka, která zbloudila; sešla se silnice na lesní cestu a zajela sem pozdě večer na samotu.

Tatínek volá na hajného a káže mu, aby jezdce vyvedl na pravou cestu, a za chvíli je slyšet až do pokoje, jak se ozývají v tišině noční pravidelné údery koňských kopyt o kamenitou, neschůdnou cestu, jak se dlouho ztrácejí a zvolna zanikají. V myslivně se o nich dlouho hovoří, hošíci jsou vzrušeni a dlouho si vykládají o zbloudilých nočních jezdcích.

22.

Je skutečný chladnoucí podzim, ptáci odlétají druh po druhu, hajní každého jitra oznamují nový tah. Špačci se slétají, domácí husy jsou jakýmsi rodovým pracitem vzru-

šeny, pozvedají křídla k odletu jako kdysi jejich nespoutaní prarodiče, volavky časně ráno zakroužily nad myslivnou, odpočinuly na staré hrušce a odletěly k jihu. Hajný povídá: „Kroužily jako káně, veliké byly jako husy, chocholky měly a dlouhé vousy, na břiše byly bílé jako sníh!“

A vzpomíná všech ptáků, kteří zde kdy přeletěli, vzpomíná na japonské ptáky, kteří ve válce nemohli do neklidného domova a zaletěli až do našich lesů. Domácí vlaštovky nemají se však k odletu. Zařídily se v chlévě a chovají se pokojně, budou jistě přezimovat v myslivně. Všichni jsou tomu rádi, neboť jiný pár vlaštovek, který hnízdil loni před mým pokojem v chodbě, odletěl s podzimem, ale s jarem se nevrátil, ačkoliv okénko nade dveřmi zůstalo otevřené. Zahynul kdesi, po dlouhém letu zemdlený, snad na březích italských.

Potkala jsem skupinu modrých motýlů. Podobali se poletujícím čekankám.

Ovoce v sadě dozrává. Blumy a slívy uzardívaly se denně ohnivěji pod fialově bílým pelem a svítí z dálky na malých stromečcích.

Celé hrozny brunátně růžových aksamitových broskví uzrávají a sládnou mezi hořce vonným, ušlechtilým listím.

Švestky se zapalují a proměňují se barevně, v zdánlivou fialovou modř, ale ve skutečnosti jsou červené, jen ukryté v šeře modrý pel, jako by se byla na ně ranní mlha nachytala. Špendlíky žluté jako žloutky jsou také pokryty bílým dechem noci.

Krůty procházejí se po zahradě s krocany, dorostli již do mohutnosti, a kdykoliv se mladá paní objeví v ovocné zahradě, sledují ji jako ochočení pávi. Krocani se če-

pýří, ale nyní již jaksi proto, aby ukázali krásu mužské majestátnosti, složitou nádheru svého černobílého nebo žlutěbílého peří.

Z polí je slyšet celý den střelné rány.

Sedláci měli na svých pozemcích devět bažantů a dali do nich třicet pět ran, než je ubili.

23.

Jsem šťastna, že jsem se dočkala tohoto klidného světlého podzimu. Chodíváme s mladou paní po pasece u lesa Ardenského a povídáme si o životě. Vítr poodnáší naše šaty a naše vlasy. Mladá paní se tomu tiše směje a brání se větru, který prosakuje jejím červeným pleteným kabátkem až na samou pleť a cuchá její černé kadeře.

Bože, jak jsme se spřátelily s mladou paní! Myslívám si někdy, co jsem asi dělala a nač myslela, když se tato slunečná bytost narodila. Bylo-li mi v té chvíli radostno? Věděla-li jsem, že je svět bohatší o líbezného člověka, který nezná ani podezření, ani klamu, který se nenosí v duši s obviněním a který všechno chápe a všemu rozumí.

Pozoruji někdy její chůzi. Chůze prozrazuje často, co zakrývají slova, čeho neprozradí tvář. Má lehkou, ale jaksi bezpomocnou, dětskou chůzi, jako by se každým krokem odevzdávala osudu na milost. A při tom se tak jásavě směje.

Povídá mi o rodinném životě, o věrnosti, o štěstí. Souvisí to všechno těsně. Věří na zádruhu, na nedílnost rodinnou, na pospolitý čistý život, na neloučení. Její rodina byla již dávno, dávno ušlechtilá. A muže si vybíraly všechny s pozorností. Nestačilo jim znát a ctít ho, ne-

stačilo jim, byl-li on gentleman, který nikdy ženy neurazil. Musil mít i duševně vznešenou matku. Jeho rodina musila být bez poskvrny, jako rodina její. Tak se vdávala její maminka, tak se vdávala ona, tak chce kdysi ženit své syny. Na hrobě babiččině je vyryt nápis:

Zde odpočívá silná žena,
z těch, o nichž písmo dí, že její duch
se duchu muže vyrovnal.
Laskavou chotí byla vždy,
a matkou, nad niž lepší neznal svět.
Ve spojení mocném žila s Bohem svým
a mnohý chuďas lká na hrobě jejím.

Tento stručný životopis stal se heslem rodinným.

Taková, jaká byla babička, snažila se být i její maminka, snaží se být i ona. Od dětství ji rozechvívala tato slova, a teprve dospělá pochopila všechen jejich dosah. Bylo třeba dvojího předpokladu k tomuto nápisu. Čistého a silného života babiččina bylo nutno nejprve. Jak by však byl zašel beze stopy celý její těšivý a výrazný příklad, kdyby nebylo bývalo dědečka, který ho takovým uviděl. A na tom hlavně záleží. Bylo třeba rovnocenné, vznešené duše, aby nešla sobecky ješitně mimo, nepochopivši ani písmenky z celé té veliké a napínavé skladby.

„Není tisíce takových lidí," pravila zvážnělá mladá paní, „kterým vůbec schází vnitřní zrak, kteří nedovedou na druhém vůbec nic vypozorovat a jejichž postřehy se končí, řeknou-li si, že má žena modré nebo sivé oči? Není tisíce lidí, kteří dovedou vypozorovat omrzelými nervy vnější malichernosti a k čisté základní notě vnitřního života se nikdy neprohledí? Kolik je těch lidí,



kteří jsou schopni poznat druhé, jací jsou sami před sebou v největší samotě a čistotě myšlenky, kteří dovedou vytušit hlubiny, odkud jejich duše se pramení a kam plynou? A často dovedou toho nejméně lidé, kteří nám byli nejbližší.

Kolik šlo takových statečných a líbezných žen životem, a nikdo toho nezpozoroval a nikdo toho nezachytil pro příklad a památku jejich světlé podoby. Kolik šlo mužů životem, kteří měli touhu uviděti, ale kteří neměli, co by vryli do kamene u hlavy svých žen? Proto jsem já pyšna na svůj rod. Kdyby byl děd umřel dřív, nežli bába, byl by tam býval vyryt jeho jasný a příkladný život. A zase by to mluvilo za oba. A také by to bylo příkladem nám všem i budoucím."

24.

Je třináctého září, hošíci se chystají do školy; vytáhli odkudsi své chlupaté brašničky, zkoušejí si je, vzpomínají si s maminkou, jak to bylo před rokem, kdy Zvoneček šel poprvé k zápisu, kdy objal maminku náhle kolem šíje a řekl vzrušeně, instinktem, kterým toto lesní dítě vzepřelo se namahavému budoucímu kulturnímu životu:

„Maminko, kdybych nikdy nemusil do té školy!"

Maminka mu školu chválila, jak mohla, ale Zvoneček nepřestal truchlit, až když se vrátil od zápisu s tabulkou, čítankou a kamínky. Uložil si všechny nové předměty do kabely, zavěsil si ji na záda, poskakoval a říkal:

„Jeje, ta kabela je lehká, já bych s ní chtěl chodit celý den!"

Ale náhle se zamyslil, sesmutněl a pravil:

„Ale přece je mi, maminko, líto, že můj nejlepší život minul.“

Tenkrát měla mladá paní v očích slzičky, sama se přiznala, že tiše zaplakala.

Ale Zvonečkovi se učení zalíbilo; chtěl chodit do školy vždycky o hodinu dřív, než se začínala. Zamiloval si pana učitele a když donesl v prvním čtvrtletí samé v. d., zpíval, skákal a na potkání každému vysekl poklonu, i židovi s rancem, který kupuje kůžičky.

Jasánek neměl samé v. d. a proto mu Mikuláš méně nadělil nežli Zvonečkovi.

Jasánek se rozzlobil, oči se mu zaleskly a pravil:

„Jak mi Ježíšek zas tak málo naloží, tož cosi vyvedu! S Ježíškem nebudu mít takovou trpělivost jako s Mikulášem!“

Ale přes tu výhrůžku choval se co nejlépe.

Maminka jim tehdy předčítala Archipa a Leňku od Gorkého a děti se obě rozplakaly nad osudem hošíkovým a stařečkovým, ale Zvoneček na útěchu řekl, že osud hošíků nebyl tak zlý, když toho Leňku u děda pochovali, jinak, že by to nebylo tak pěkné.

Letos v posledních večerech před novou školou předčítá jim maminka „O krásném Slovensku“, všichni, i tatínek i stařečci poslouchají a líbí se jim to velmi. Děti jsou dojaty, tvářičky jim hoří, trpí pro Slováky a jsou blaženy, když jim tatínek slíbí, že po svátcích pojede do Uher a že jim doveze malého Slováčka, sirotečka. Zvonečkovi je každý den někoho líto. Dnes nemůže ani radostí dospat, touží již po tom, aby to mohl povědět ve škole panu učiteli a spolužákům a když již je zase o hodinu dřív vypraven, kabelu na zádech, loučí se nedočkavě se všemi, protože musí oznámit co nejrychleji

svou novinu o malém Slováčkovi, kterého jim tatínek doveze.

Ve škole je pan učitel učí Nerudovým básním.

Zvoneček vrátil se kdysi domů, poklonil se před maminkou, řekl jí: „Drahé obecenstvo“ a odříkal jí celou „Baladu horskou“.

O pana učitele má každý den novou starost. Mrzí ho, že jezdí na kole a že se nastudí, jindy ho trápí, že pan učitel chodí na oběd do hospody, že si tam raději neposílá, příště si naříká, že pan učitel chodí do tak sprosté hospody, k hospodskému, který volil při volbách odpadlíka, že snad to neví, že mu to nikdo neřekne, že by on, syn Boženy Němcové (této své pohádce pořád víc věří), k takovému odrodilci neměl ani vkročit.

Jasánek koupil si bonbony a povídal:

„Dal bych vám taky, ale ty bonbony mají chuť, jako by olizoval ty kudrnaté stromečky, které jsme si stavěli na náměstí z norimberských domečků, nebo jako nová školní lavice.“

Zvoneček řekl:

„Maminko, na té sasance, kterou máš na svém stolečku ve vázičce, spalo dnes unavené sluníčko a zmizelo mi potom, když jsem na chvíli odskočil. Nevíš kde je?“

Jasánek vymaloval Zvonečkovi pana učitele na tabulce, ale nedovedl to pěkně, udělal mu křivé nohy a Zvoneček se nad tím rozplakal, neboť jeho pan učitel má rovné nohy a kresba Jasánkova ho pomlouvá.

Hošíci si vymyslili novou hru, hrají si na anděly a Zvoneček si rozstřihl po stranách až po rukávy svou dlouhou noční košilku, aby, když poletuje po světnici, plátno za ním vlálo, jako by měl skutečná křídla.

25.

Vřesy a mateřídoušky odkvetly, vítr letí po horách, přes vybledlé trávy, sdírá suché listí habrové, sesypal listí všech čtyř lipek u kříže, haraší jím a odlétá kamsi nad řeku, přes modravé chlumy.

„Není vám tu v zimě smutno?“ ptám se mladé paní.

„Ach ne, ach ne!“ odpovídá rychle mladá paní. „Nebývá mi smutno! Já všechno, co konám, konám s láskou. Ráda uklízím, myslím na to a zdá se mi, že všechno, co položím na místo, dostává nějaký zákonný pěkný smysl, že to s čímsi důležitým souvisí. Ráda pěstuji květiny, věřím v jejich duševní život, ráda si s nimi povídám, ráda o nich myslím. Hospodářství mne těší a všechno mne těší. Někdy, když mně děti odejdou, muž je po lesích, tatínek a maminka dřímají, víte, na podzim, když již tu živé duše není a lesy jsou němé, zarve mi to srdcem, bezpříčinnou tesknotou, a tu vyběhnu si do lesa, na mýtiny. Všude je prázdno a jakési vrývavé ticho, které srdce pustoší. A tu se rozezpívám, napřed sevřeným hrdlem, pak osvobozeným hrdlem zpívám si, pravda, cosi přehlušuji, zpívám si, až se mi začne zase zvolna radost v hrudi ukládat. A nepřehluším-li ani zpěvem tesknoty, říkám si verše. Umím jich mnoho. Vracejí rytmus roztoulanému srdci.

Ale jindy, jsem-li dost silna, povolím smutku. Jako větru se mu odevzdám. A cítívám, kterak v něm rostu, kterak každé mé pochopení duší lidských je ozářenější, a všechno mé roztruchlení přechází v jiný, neznámý, nepochopitelný svět, jehož členství snad ještě nejsme hodni nebo jehož jsme nuceni vzdáti se pro svět, kterému jsme vším povinni.“



26.

Loučím se s pokojným domem. Mladá paní chodí se mnou po všech milých místech, po louce ryzečkové, po lesíku špičníkovém. Jdeme se rozloučit k starým jalovcům; jejich plody do temna uzrávají. Všude je již vlhká zem, spadané listí, bezhlasno, ticho. Na posledních květech mateřídoušky ssají mlčky čmeláci. V lese Ardenském se nic nezměnilo, je stále stejně zelený, na hoře poklidný, vážný a vznešený, v hlubinách snad rvavý, lhostejný k cizím osudům, lhostejný k časovým proměnám.

Mladá paní přijela z města a nemůže se znova nasytiti vůně, ticha, hlubokého smyslu života. Diví se znova všemu, co ji obklopuje, v čem žije léta, co její srdce promilovalo.

„Chodím tu léta tiše, po lesích a horách," povídá, „světy se sem na mne poklidně dívají svýma velikýma jasnýma očima a já stále přemýšlím o tom, kterak se asi dorozumívají. Zda lépe, nebo hůře, nežli lidé? Vím, že je lidem těžko. Neklidné jsou naše podmínky životní. Každého to žene s místa na místo. Nikde nemá domova. Ženu si také vezme takovou. Nevyrostli spolu, do jedné školy nechodili, každý mluví jinou řečí.

Žijeme rozptýleně a příliš se životem vnějším zdržujeme. Kolik jsme nuceni o tom se napřemýšlet, co bychom jedli, kde spali, co se napřemýšlíme o vězení, v němž bydlíme a jež nás odděluje od svobodného hvězdného nebe! Kolik se osudu navzpíráme, kolik se nabojujeme a času nautrácíme! A všechno, i zdraví i nemoc nám dá mnoho námahy, zabírá nám všechen čas, a na to, abychom pochopili myšlenku božskou a účastnili se jí, nám chvíle nezbývá.

Kolik jemné a pozorné vůle a jakých let je k tomu třeba, jen na to, abychom splynuli s člověkem, jenž trpí vedle nás, abychom se naučili rozuměti spádu jeho hlasu, který nám prozrazuje stydlivé záchvěvy jeho duše, odstíněným polotónům jeho slov, napovídavému způsobu jeho řeči, odlišnému chápání jeho slovníku, všem ne, jimiž je myšleno ano, a všemu přisvědčení, jež je utajené obětování. Jsou lidé, kterým, řekneme-li tráva je zelená, nikdy nevytuší za tím víc, nežli kdyby to stálo v čítance. Ale hlas, který to praví, nemyslí ani na trávu ani na barvy, je pln siroby a opuštění a chce nám říci něco tisíckrát jemnějšího a také to svým chvěním povídá. Celý smutek světa, celý symbol lidského utrpení zaznívává v tom slově, celý zdroj radosti z něho prýští. Běda tomu střízlivci, jenž rozumí jenom zelené trávě, ničemu jinému a který tomu říká skutečná pravda. Je k tomu třeba dlouhých let, než se naučíme rozuměti ukrytému chvění cudné duše a nikoli jen tomu, za čím se skrývá, nikoli pravdě náhodných slov!

Myslívám na řeč ptačí, na řeč stromů. Myslívám na citlivé prostředky lesa borového. Stojí tu sto let, roste a přemýšlí. Jeho kořeny se v zemi rvou, jeho pně přímí se k nebesům, jeho koruny druží se ve větrných písních. Jeho podmínky životní nejsou starostné. To, oč nám je bojovati, on všechno má. Stojí tu pod hvězdami, pod živným sluncem, pod blankytem, uchvacován a rozechvíván větrem, bouřemi, blesky a hřměním hromu. Žije ve velké zádruze, ochraňuje druhé, a je současně ochraňován svými druhy. Má-li řeč, jíž se dorozumívá, a já vím, že ji má, do jakých jemností se asi vyjadřuje, jakým záchvěvům asi rozumí! Má dost pokdy přemýšleti, vnímati, odlišovati. Má na to celá století. Do jakých,



nám nepostižných jemností se asi vypracuje? Jak si asi rozumí s těmi tisíci vlhkými, živými hvězdami, které nad ním přecházejí, jakou mluvou se dorozumívá s ptáky, kteří v něm hnízdí a přinášejí mu zvěsti z celého světa, který procestovali?

Závidím mu. Chtěla bych žíti po staletí s lidmi, které miluji a ještě bych se jim do duše nenadívala, ještě se jim nenadivila, ještě by mne nepřestali hřát, protože já jsem z těch, jejichž láska roste, jemní a stává se životem samým."

27.

Sedíme večer s mladou paní před domem, mluvíme o dětech.

„Moje děti," povídá mladá paní, „naslouchají pozorně duši země. Jsou maličcí a stále s ní žijí ve spojení. Znají všechny květiny, každého broučka, každé semínko, každou houbu. Radují se ze všeho, co je tak malé nebo menší, nežli jsou oni. ‚Koukej, maminko, na tu malou borovičku!' volá Jasánek a má radost, že borovička je malinká jako on. Stromečky má za bratry a všechno, co je malinké, je mu druhem. Moje děti se málo vyptávají, ony samy pozorují, samy si všechno skládají a doplňují. Neptají se, jak žije pták, bříza, žabka, brouk. Vypozorují si to samy. Od prvních sněženek až do ocúnů znají pořad rozkvétání, druh doplňuje druha, všechno si pamatují. My s mužem je jenom neviditelně vedeme. Nemají ani tuchy, že jsou vedeni. Jasánka citově zjemňujeme, Zvonečka citově otužujeme, aby ho jednou svět nebolel, a Jasánek aby příliš nebolel svět."

Jasánek se Zvonečkem vycházejí z domu, aby se na noc rozloučili, ale mají plnou hlavu jakési starosti.

„Maminko," povídá Zvoneček, „my se hádali, kdo je to klerikál a kdo socialista. Maminko, Jasánek je klerikál, on chce být páterkem!"

„A co ty jsi?"

„Já nejsem klerikál, klerikál je, kdo má rád páterky. Náš dědeček to je, myslím, klerikál, ale já jsem socialista."

„A víš, co to je?"

„Já vím, to je sokol. A anarchista také vím. Ten bije krále a bohaté lidi."

„A ty bys nechtěl být páterkem?"

„Já ne, já se chci ženit a chci mít děti!"

„A jakou si vezmeš za ženu?"

„Takovou: nesmí být hloupá, nesmí být tlustá a hlavně musí být vzdělaná."

Jasánek se posměje:

„Snad nechceš mít oktavánku, co by měla maturitu?"

„Takovou chci, takovou moderní!"

„A proč nesmí být tlustá?" ptá se ho maminka.

„Kdyby byla tlustá, já bych se s ní styděl chodit. Taková nejde, jenom se hrne, nikam nemůže dojít, pořád sedí doma."

„To si neporučíš! Vezmeš si třeba tenounkou slečinku a ona ti pak ztloustne."

„Tož jí nedám tolik jíst, budu ji vodit na procházky, na hory, a ona zhubne. Jenom dětí bych nechtěl moc. Nanejvýš tři. Jak je jich víc, už je to zlé! Člověk neví, na které dřív myslet a s kterým se dřív mazlit."

Jasánek povídá:

„To já bych jich chtěl mít moc!"

Zvoneček odpovídá co nejrychleji:

„A vždyť chceš být páterkem a ten nemá dětí!"

Jasánek si vypomáhá:

„To já bych si třeba vzal za vlastní!“

„Ano,“ svoluje Zvoneček, „to bys si mohl vzít malé děťátko, přisvojit si je a vychovat si je, ale to by nebylo vlastní. Já myslím, že by bylo lepší, kdybys měl potajmu někde v chaloupce ženu i s dětmi.“

„To by se prozradilo!“ namítá Jasánek.

„No, když bys chtěl mít své vlastní,“ krčí znalecky rameny Zvoneček a dodává: „Já, až budu velký, já se budu dřít ve dne v noci, abych si mohl koupit rodinný dům, a jestli pan Pelant ještě neumře, musí mi udělat týž plán na nábytek, jaký udělal mamince. A počkejte, milostpaní, ještě jsem se vás chtěl zeptat, co je to sokol, ne, to já vím, počkejte, co je to demokrat.“

Ale maminka přerušila tento rozhovor a poslala hošíky spat.

28.

A jindy povídá na procházce mladá paní:

„Člověk nemůže dost pozorně naslouchati duši druhého. Neboť mluví-li rty, mlčí třeba duše. My venkované a lesní lidé umíme naslouchati pozorněji nežli uchvátaní lidé z města. Žijeme tu trochu jako les borový a co se nám tu všechno zjevuje! Co my tu vytušíme, jakýmsi lehkým duševním dotykem poznáme, to potom přinese vědecký věstník jako objev podstatný. Snad kdysi dojde věda i tak daleko, že se naučí rozuměti řeči ptačí a stromové. My jí rozumíme již nyní!“

„Nemáte ráda knih?“

„Mám; ale jenom knihy moudré a bohaté, knihy učitelů života a které se pohybují na jemném rozhraní mezi skutečností a nepostižností; jen po této hranici vedou

cesty mudrcovy. Mám ráda dělníky života, ano, já sama jsem dělnicí života a chci, aby jimi byly i moje děti, ale my samotáři nenalézáme v knihách slova o sobě, o dělnících života.

My, lidé žijící v přírodě, živíme se mlékem a rozumíme řeči, jíž se dorozumívá tvorstvo, ptáci, stromy, motýli a květiny. Nám není nutno s mužem hovořit a již si všechno uhádneme. Mluvíme pološlovy, letmými pohledy, drobným, napodobeným ptačím zvukem, a již všechno víme, víc než se dá zvědět na celých stranách psaných knih. To proto, že muž a žena si nemají býti neznámým překvapením, ale že mají býti bratry, mají znát se od kolébky, neboť jen tak je možno poznati a promilovati i cosi tak zvukově tajemného a složitého, jako je lidská řeč, jako je lidská duše. Všechny sensace z nových bytostí, všechno městské rozbíjení nervů v proměnných dojmech je klam. Muž a žena, kteří se spojují, mají si být jisti, že druh nebude druhem uražen. Já třeba jsem člověk uctivý a uctívající, nevidím v člověku nic vnějšího, ale obdivuji v něm nejtajemnější. Krásná lidská duše je mi zázrakem, jemuž se nemohu nadiviti, dobrá duše tisíckrát větším. A stane se, že žena, jako já nebo muž jako já, projeví třeba svou úctu k druhému; ale jej to promění. Jeho duše nemá té velké a povýšené neproměnitelné krásy. Jej to zmalicherní. Nafoukne se, chce si dodati větší důstojnosti, chce moje uctívání zvýšit. Ale druhému nebylo třeba nafouklé masky, bylo mu nutno tichého, oddaného pohledu do nitra. I ochladne. Neřekne toho nikdy nikomu, ale cítí, jak jeho duše stydne. Nikdo toho nepozná, ani on toho nepozná. Ale přijde chvíle, kdy je na věky konec, kdy zahyne podiv a zanikla oddanost, kdy na dně v hlubinách je dávno po všem.

Podiv platil člověku, který nedělá nic pro obdiv, který vůbec nedělá nic schválného, ale tomu, který prostě je, kterého nemůže nebýt.

A proto, aby nebylo šalby, aby nebylo klamu, pro krásu a pravdu prostoty samy je potřebí, aby znal druh druha od dětství, je potřebí vyrůstati společně v hrdosti a vzácnosti sesterské a bratrské.

Nemáme se v životě mýlit! Ten, který se v lidech stále mýlí, má jakýsi kaz nedostatečnosti od přírody. Jaká je to chudácká duše, která je naplněna samými životními omyly! Nevěřím na ten stále škrtaný a opravovaný život! Mládí má získat takovou čistotu zraku, aby jeho budoucnost byla osvobozena od omylů. Jsme povinni poznati nejprvé sebe, denně se znova poznávati a říditi pevně jako vozataj svou duši, nikdy jí z ruky nepouštěti. Ten den, kdy si neuvědomím sebe, otupuje hned má schopnost porozuměti druhým. Učení o duši lidské mělo by předcházet a pronikat všechny nauky. Tato nejjemnější z věd měla by se stát naší krví. Učí nás znát řeky v Tibetu, ale kdo vás naučí znát vlastního bratra?

Často žijí mezi námi lidé nepoznaní a urážení, bytosti s velkou duší, jimž nikdo kolem neporozuměl.

Učí nás znáti nauku o zboží, ale kdo vás uvede do zmatku vlastní duše, kdo vám poví, kterak poznati sebe?

Jsou však lidé, jimž ani poučení nepostačí. Pláčou, čtou-li knihu, naříkají nad hrdinou, nad jeho unaveným srdcem, ale potkají-li člověka právě tak teskného v životě, pominou a pozurážejí ho chladem a nenávistí. To jsou lidé netvůrčí, kteří neumějí sestrojiti si v duši vlastního světa.

Stále čtu v knížkách a v časopisech: „Nemluv o sobě, nemysli stále o sobě." A přece neznám nic strašnějšího

a nespravedlivějšího, nežli je člověk, který nemá promyšlena sama sebe, který zůstal sám sobě i druhým temnou duší. Temní, sobě nejasní lidé, ať projdou kterýmkoliv životem, všude zanechají spáleniště, nikdy nikomu nebyli štěstím, nikomu požehnáním. Rány od nich jako rány od radia nikdy se nehojí."

Vracíme se k domovu. Mladá paní mne bere lehce za ruku a vede mne do březového mlází; stoupáme zvolna, až tam, kde stávala kdysi její modlitebna, kde stávala její přítelkyně, mateřská bříza.

Přelomeného stromu neodklidili. Jeho zmrzačené tělo trčí uprostřed pláně k nebesům, jeho koruna složená u nohou dávno zežloutla, zhnědla, její listí je mrtvé a haraší jako papírové.

Mladá paní povídá šeptem, jako by se bála, že probudí mrtvou družku:

„Řekl mi kdysi můj učitel: Vždyť bozi na sebe žárlí. Jeden chce vyniknout nad druhého. Víte, že Aischylův Prometheus povídá bohu, který ho spoutal:

„Jen počkej, však přijde větší bůh než jsi ty a ten mne osvobodí!"

Hleděla na mrtvou břízu a ani trochu nezatruchlila. Naopak, její oči leskly se pyšným ohněm, hrdou vírou v nekonečné stupňování božství.

Vracíme se domů za večera; chladná svěžest vzduchová dotýká se laskavě naší pleti, stíny blednou, splývají s šerem, mění se v noc.

Mladá paní kráčí po růžové zemi, je utěšena, jaksi vzrušena, srdce se jí chvěje, hledí plna pohnutí na rodný kraj.

Mluví tiše a okouzleně:

„Bojím se, až budu umírat, že na všechnu tu krásu



zapomenu, že nepocítím dosti vděčnosti za bohatý život. A ráda bych byla, kdybych vděčně umírala a kdyby mi bylo tak slavně a osvobozeně, jako je mi dnes!“

29.

Přišel poslední den. Odjíždím zase do světa, mezi neznámé lidi.

Krajina pod horami je až po okraj zalita řídkou mlhou. Louky dřímají pod ní stříbrným snem, vznášejícím se lehce na jejich vlhce zelených kobercích.

Kavky prolétají mlžným mlékem mezi starými duby, sestupujícími v údolí, a chovají se jako kdosi, kdo již zcela opanoval krajinu. Šípky sesypaly lístečky. Holé jejich keře svítí osamělými korály na lysých prutech.

Celý nebeský kadlub je jasný a modrý, jako z jediného ohromného nefritu vykroužený a na jeho sytém, jasném pozadí chví se tabákově zlaté a měděnkově zelené poslední listí lipové a husté, stříbřitě zelené listí březové.

Zahrady jsou rozechvěny světélkující září rosy, která ani o polednách neschází s trav.

Loučím se se vším, se vším.

Žila jsem čtyři měsíce mezi šťastnými, ušlechtilými lidmi, nikdo mi tu neublížil, nikdo mne tu neporanil.

Vídala jsem jenow úsměvy lidí, hvězd a květin a slýchala jmeno moudrá a laskavá slova, zvuky země, lesů, ptáků, dní a nocí. Po čtyři měsíce nezavřela jsem ani na chvíli oken své přízemní světnice a nejčistší vzduch těchto horských výšin protékal jí řekou ve dne i v noci. Když jsem se probouzela ze spaní, na hedvábném nebi jako šperk visíval Orion. Sirius zachvíval se mezi brosk-

vovými větvemi jako poslední světýlko na vánočním stromku a v posledních nocích ježci mlaskali růžovými jazýčky, odnášejíce ze sadu na zádech nabodaná jablka do svých zimních skrýší.

* * *

Odjela jsem z pokojného domu a Bůh ví, navrátím-li se tam ještě kdy.

Vítr táhl lesy, když jsem scházela s hor, šuměl těžkým hedvábným chorálem. Měkké, vlhké trávy i přesličky se něžně, pozorně ukláněly, naslouchajíce mu.

Sklonila jsem tiše hlavu.

Mír mám v duši a k nikomu na světě zášť, ne, k nikomu na světě zášť.

Na Skalce 1908.

Jednobarevné a vícebarevné neotypie dle originálů A. Kašpara provedly reprodukční závody „Unie“.

Vysazeno písmem Ingeborg-antikvou a vytištěno na strojích České grafické akc. společnosti „Unie“ v Praze.

Vydalo Nakladatelství České grafické akc. společnosti „Unie“ v Praze v únoru r. 1917, 2. vyd. r. 1918.